

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ל"ז עמוד א'

בגמ', וכמה פת עבה טפח שכן מצינו בלחם הפנים טפח.

א. ופירש"י: לחם הפנים שהוא אסור לבא חמץ [וכו'], ואפילו הכי **עובי דפנותיו טפח** דהיינו לחם שהיו לו פנים, ואין פנים פחותין מטפח. וכן פי' בביצה (כ"ב.) ושם כתב לחם הפנים כשמו דהיינו וכו'.

הקשה **התוס' יו"ט** (מנחות פ"א מ"ד), **דרש"י** על המשנה (מנחות צ"ו.) פי' בשי' ת"ק לחם הפנים – וקרנותיה, שהיו מדביקים בקצוות בצק כעין קרנים, ולפי"ז צריך לפרש "לחם הפנים" מלשון קרן חד. ובשיטת בן זומא שבא לאחריו במשנה, פי' רש"י – לחם הפנים שהיו לו דפנות עיי"ש, אך מסוגין וכן מביצה כ"ב. משמע מפי' רש"י דהדפנות היו לכו"ע וזהו פירוש הפשוט של לחם הפנים. ומבאר התויו"ט, דע"כ צ"ל שרש"י סובר שבן זומא לא בא לחלוק על ת"ק, אלא להוסיף עליו, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ובסוגין דמייירי מעובי הלחם, הביאו רק את הנפק"מ לדידן שהלחם הפנים היו דפנותיו בעובי טפח, אך לאו בפלוגתא תליא, אלא לכו"ע, ולכך התויו"ט אף מחליף הגי' בפי' **רע"ב** שם, שאין פלוגתא בין בן זומא לת"ק, עיי"ש.

ב. אמנם **התורה תמימה** (שמות כ"ה, ל') הקשה, דזה ניחא לומר בפירש"י, אך מה נתרץ את **הרמב"ם** שכתב (פ"ה מהלכות תמידין ה"ט) לחם הפנים היה רומה ז' אצבעות, וכתב **הכסף משנה** שם שפירש כן להמ"ד במשנה פי"א דמנחות (שם) קרנותיו ז' הוא עביו וכו'. אך מדברי הגמ' בסוגין ובביצה, משמע שהיה זה מוסכם שהיו לו גם דפנות, ומוכרח כהתויו"ט לכאורה דליכא פלוגתא, אך הרמב"ם לא כתב כבן זומא, אלא רק כת"ק. וכתב התורה תמימה "וחידוש על מפרשי הרמב"ם שהאריכו הרבה בדבריו ולא העירו כלל מסוגיא דפסחים" **[הלחם משנה על הרמב"ם שם מציין לעיין בתוס' יו"ט הנ"ל, ולכאורה זו כוונתו. וכמה ממפרשי הרמב"ם המאוחרים יותר מצינים לתשב"ץ דלקמן].**

וכבר קדמו להתו"ת בספה"ק **פנים יפות** (ויקרא כ"ז, ט') שהקשה זאת, ומתרץ דבלאו דברי הרמב"ם צריך להבין לשון המשנה "קרנותיו הוא עביו", ואמאי קרי לקרן – עוביו, ומכריח מהסוגיא במנחות (שם) דקרן היתה ב' טפחים **מבחוץ**, ומוכרח דמבפנים היה טפח, ועל זה היה עוד טפח הנראה רק מבחוץ, דאי לאו הכי אז הקרן היתה שלושה טפחים מבחוץ, ולכך גם אי נימא דאיכא פלוגתא בין בן זומא לת"ק, אין זה אלא אי עביד קרן בגובה טפח נוסף, אך הטפח הראשון היה בוודאי, ומה שהרמב"ם פסק כת"ק שקרנותיו ז' אצבעות, היינו שהוא התוספת על הטפח שכבר היה, כדמשמע מהסוגיא שם, וע"כ בכלל מאתיים מנה, ולא היה צריך הרמב"ם להזכיר אף את הטפח הראשון. אך הגמ' בפסחים ובביצה, מייירי מהעובי של הטפח הראשון, ולכן לא מוזכר שם הקרניים, עתתו"ד ועיי"ש בארוכה [נראה שם תוד"ה כמין תיבה פרוצה, ומדוייק היטב].

עכ"פ לפי פירושו של הפנים יפות, לכאורה אין צריך לשנות הגי' ברע"ב כפי ששינה התוס' יו"ט הנ"ל, ואין צורך לומר שבן זומא מוסיף אל דברי ת"ק, אלא שבעוביו טפח כלל לא נחלקו, ורק מחלוקתם היתה על הקרן שהיא הטפח השני. אמנם י"ל, שמה שהכריחו לתוס' יו"ט לפרש כן, דאי על דברי בן זומא ליכא פלוגתא, והמחלוקת היא רק על הקרן שהיא הטפח הנוסף כפי' הפנים יפות, א"כ היה צריך להיות הסדר במשנה תחילה בן זומא, ולאחר מכן ת"ק. שוב מצאתי שאף ששו"ת תשב"ץ כנראה עדיין לא נדפס בעת שהפנים יפות כתב את חיבורו, אך אף **התשב"ץ** (ח"א סי' קל"ד) כתב ממש כדברי הפנים יפות ובזה מפרש שי' הרמב"ם.

בגמ', ת"ר יוצאין בפת נקיה ובהדראה ובסריקין המצויירין בפסח וכו', אר"י עושין סריקין כמין ריקין.

ג. וכתב **האורחות חיים** (ח"א חמץ ומצה סי' ק"ח): "וכן פת נקיה ביותר יוצאין בה ואין אומרים אין זה לחם עוני, וכן **פשט המנהג לעשות להתנאות במצות**". וכ"כ בספר **כלבו** (סימן מ"ח). ולעיל (שם סי' ק"ג) כתב האורחות חיים גבי סריקין מצויירין: "והר"ף ז"ל כתב מיהו ריצב"א אומר דקו"ל כרבי יוסי דאמר עושין סריקין המצויירין כעין ריקין דאז אין לחוש לחמוץ בציורן. ועל זה סומכין העולם לצייר המצות שעושין כעין ריקין". וכ"כ הכלבו שם. והובאו **ביתא יוסף** (או"ח סי' ת"ס), ו**בטו"ז** (שם סק"ד).

ועתה ראיתי בספר **"דף על הדף"** על אתר, שמביא להקשות בשם הג"ר **יצחק דוד אלטר** שליט"א, מדברי הכלבו על שפת אמת בר"ה, ואבני נזר במכתב שנדפס בריש ספר חלקת יואב, והנה הדברים שם בקצרה, וכבר הארכתי פעם בשיעור עיון בנידון זה, ואביאנו משם, וד"ת עניים במק"א ועשירים במק"א.

ד. יש דין בשופר של ר"ה המבואר בגמ' (ר"ה כ"ז). שכאשר שם את הזהב במקום הנחת הפה, הזהב חוצץ בין פיו של התוקע לבין השופר, והחציצה פוסלת את התקיעה, אבל אם הציפוי של הזהב אינו נמצא במקום הנחת פה, אלא בחלק התחתון יותר של השופר, השופר כשר. והקשה שם **השפת אמת** ז"ל: "ציפה זהב במקום הנחת פה פסול, הפוסקים כתבו בשם הרמב"ם הטעם דפסול משום דהו"ל חציצה בין פיו לשופר, אך קשה לי דהא אמרינן בפ' לולב הגזול (ל"ז.) **דכל לנאותו אינו חוצץ** [וכו'], אך בדוחק י"ל **דבמקום הנחת פיו שמכוסה הזהב בשעת עשית המצוה לא חשיב נוי המצוה**, ומשו"ה שפיר י"ל דחוצץ".

קושיא זו גם הקשה הגאון **החלקת יואב** לרבו הרה"ק **האבני נזר** זצ"ל, והאבני נזר (או"ח סי' תל"ב) השיב לו ב' תשובות, ותירוצו השני הוא כהשפ"א הנ"ל, דהנה בגדר של זה קלי ואנוהו, כתבו **התוס'** (מנחות ל"ב:) שבתפילין לא צריכים לשרטט את הקלף, **דהתפילין במילא מכופים בעור, ולא שייך בהם נוי**. וא"כ נוי דמצוה הוא דבר הנראה לעיניים. וא"כ בציפה פי השופר זהב לא מיקיים ואנוהו, **דהזהב שבפי השופר יראה לעיניים רק כשהמצוה לא תתקיים, ובשעת קיום המצוה לא יראה הזהב, שהרי פי השופר מכוסה בתוך פיו**, עיי"ש.

ה. ושמעתי עוד בבחרתי קושיא מאת מו"ר הג"ר **יהודה רבינוביץ** זצ"ל [ועתה ראיתי בספר הנ"ל שכן גם הקשה הג"ר יצחק דוד אלטר שליט"א, ושאלתיו היום בטלפון ואמר שגם הוא שמע קושיא זו], דסברת האבני נזר והשפת אמת, קשה מהראשונים שהבאנו לעיל, שיש הידור מצוה בצורת המצות, והלא עיקר קיום מצות המצות, אינה אלא בשעת אכילתן, ואז הלא כבר לא יראה צורתן, וחזינן ששיך הידור מצוה אף קודם קיום המצוה, באותו חפץ של המצוה, וא"כ הדק"ל למה כשפי השופר מכוסה זהב, הוא פסול.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

בבחרתי כששמעתי את הקושיא מהרב הנ"ל, היתה ושברה בצידה, וכמדומני שאמר התירוץ בשם האדמו"ר **הבית ישראל מגור זצ"ל**, שבעל ההגדה של פסח תיקן בנוסחו "יכול מר"ח, ת"ל ביום ההוא, יכול מבעוד יום, ת"ל בעבור זה, **לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך**" [מקורו במכילתא פר' בא, ושם נאמר אלא בשעה שפסח מצה ומרור מונחים לפניך, וכתב השבלי הלקט (סי' ר"ח) דרך היה הנוסח בזמן שהיה קרבן פסח] והיינו שספור יציאת מצרים מצוותו שיאמר **על המצה המונחת** לפניו, וא"כ יש קיום של "זה קלי ואנוהו" במצה עוד קודם האכילה, בעת שמספר בספור יציאת מצרים, ואז הוי שפיר נראה לעינים.

[ו]. ובעניי, יש לי להעיר כמה הערות על הנ"ל, סברת השפ"א והאבני נזר מחזקת ביותר מדברי רש"י מפורשים במסכת שבת (קל"ג), דבגמ' שם פריך למ"ד שאסור לחזור בשבת לחתוך בברית מילה ציצין שאינן מעבבין, כי זה רק לנוי, ואסור לעשות שוב מלאכה בשבת לצורך הידור מצוה, ומביא ראיה, שבקרבן פסח שנשחט בשבת ערב פסח, מפשיטין את הפסח עד החזה, כי זה היה נצרך להוצאת האימרון, אבל לא יותר מזה. ופריך בגמ', דזה אינו דומה, דשם אחרי הפשטת העור עד החזה, לא אכפת לי שישאר עור על חלק מהבהמה, דליכא זה אלי ואנוהו, משא"כ במילה דיש זה קלי ואנוהו. וכתב עלה רש"י דמדוע אין הידור מצוה בקרבן הפסח אחר שהוציאו את החלק להקטר "דלא בעינן זה אלי ואנוהו, דאחר נטילת האימורין **אין הידור מצוה ביפוי בשר**, אבל יפוי מילה מצוה היא".

ומוכח מדברי רש"י תרתי, ראשית שאין באוכל הידור מצוה, ולכאורה י"ל כסברת השפ"א והאבנ"ז כי מצותן באכילה, ובאותה עת כבר לא ניכר ההידור. והשני, דאף שסיפור יציאת מצרים נאמר גם הפסח כמו המצה, ליכא הידור מצוה בצורת הבשר המונח על השולחן בעת סיפור יציאת מצרים, וא"כ ה"נ במצה לא, והדק"ל. [והג"ר יצחק דוד אלטר שליט"א הסכים עמי, שהתירוץ הנ"ל מוקשה מהרש"י שהבאנו בס"ד].

[ז]. ואולי יש לבאר יסודם של השפ"א והאבנ"ז, **מדברי השפת אמת עצמו במקום אחר**, דהנה במקור הדין בהידור מצוה אי' בברייתא תלמוד בבלי (שבת שם) "ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, **בקולמוס נאה**, בלבלר אומן", אך בגמ' יומא (ע"י) איתא "ואח"כ כל אחד ואחד מביא ס"ת מביתו וקורא לו כדי להראות חזותו לרבים". ושם פירש"י "להראות ניוי של ס"ת ותפארת בעליה שטרם להתנאות במצוה שנאמר זה קלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות לולב נאה **ס"ת נאה בקלף נאה בדיו נאה בלבלר אומן**". ורבים מקשים על רש"י, שהשמיט מלשון הברייתא שהעתיק את "הקולמוס נאה". ועי' הר צבי על מסכת יומא שמפלפל ומדייק בדברי רש"י.

והשפת אמת בשבת (שם) כתב בקצרה: "ובקולמוס נאה **משום דהכתיבה עצמה נמי מצוה היא צריך לעשות באופן מהודר** אף על פי שאין ניכר ההידור **אחר הכתיבה** כנ"ל". וא"כ בעת כתיבת הספר תורה יש הידור להדר אחר קולמוס נאה, אך ביומא ששם מביאים ספר תורה שכבר כתוב מביתו, למאי נפק"מ הקולמוס נאה, הרי זה כבר אינו ניכר.

וא"כ לק"מ מהראשונים הנ"ל שכתבו שיש הידור במצות יפות, ועל זה היה קשה שהלא מצותן היא רק באכילתן, וליכא הידור מצוה אז להשפ"א והאבנ"ז כיון דאינו נראה לעינים, אך להנ"ל א"ש דהלא גם במצות מצוה **שיש באפייתן מצוה**, צריך לעשות בהידור בעיגול וכדו' **משום מצות האפיה שבהם**, אף שלא יהיה ניכר ההידור בעת האכילה, והוא כדברי השפ"א מקולמוס, אך בשופר שאין כל מצוה בעשייתו, וכל מצוותו היא רק בתקיעה, וכשהשופר בפיו לא ניכר ההידור, לא הוי בזה הידור מצוה, ולכאורה ברור הוא בס"ד [אמנם הג"ר יצחק דוד אלטר שליט"א, לא ס"ל מהדמוי בין מצות לקולמוס, כי כתיבת ספר תורה היא מצוה בעצם, ואפיית המצות היא הכשר לקיום מצות אכילת מצה, ולא נהירא לי ויש להאריך בזה ועוד חזון למועד אי"ה].

[ח]. עוד תירץ לי הג"ר **יצחק דוד אלטר שליט"א**: דנוי דמצוה אינו רק הנראה לעינים אלא גם מאכל הנאכל יותר בחביבות, ופת נקיה נאכלת טפי מפת הדדאה והילכך בשעת האכילה מתקיים הנוי מצוה, אך בציפה זהב כיון דהוי רק נוי שנראה ובשעת המצוה לא נראה הנוי ל"ש הידור, והיינו שההידור הוא באיכות המצוה, ובזה שפיר יהיה הידור מצוה גם כשאינו נראה לעינים, ודפח"ח. ויש להביא סמך לדבריו מדברי הנצי"ב (משיב דבר ח"א סי' ל') שהבאנו לעיל (ל"ו ע"ב, אות ו') גבי קמח שנשחטן ברחים של קיטור, דיש הידור מצוה במצות של שלמה, שנאכלות ביתר תאבון, וגבי תאבון הלא יש הידור מצוה כדכתב רשב"ם ריש ערבי פסחים.

פסחים ל"ז עמוד ב'

בגמ', אחד שלא יטול פרוס, והכא כמאן דפריסא דמיא קמ"ל.

[ט]. **הנצי"ב זצ"ל** (שו"ת משיב דבר ח"א סי' כ"א) בתשובה לבנו כותב: "מה ששאלת אודות המנהג בבית חותני זקנך הגאון **מוהר"ר זצ"ל** בהתאחר אחד מהמסובין בש"ק או ביום טוב נותנים לו שתי חתיכות ללחם משנה, והקשו החברים דזה לא חשיב לחם משנה [וכו'] והביאו ראיה מהרא"ש שהצריך לביל פסח **שלמים** לבד הבצועה ודחה אותם על נכון דהא דהצריך הרא"ש שלמים אינו אלא מצוה מן המובחר לברך על השלם כמו בחול בא', ומהא לא איריא", ובתשובה ארוכה הנצי"ב מצדיק את חותנו, ובתוך הפלפול כתב "והא דקיי"ל דלחם הפנים ולחמי תודה שנפרסו קודם זריקת הדם פסולין הוא משום **דטעם שלא מיקרי לחם** ולא שאינם שלמים". עיי"ש.

ובשו"ת **דבר יהושע** (ח"א סי' יח) הקשה על דבריו, דמבואר בסוגיין דהא דצריך לתת לחם שלם בתרומת לחמי תודה ילפינן מדכתיב "אחד" דהוי תיבה מיותרת ודרשינן **שלא יטול פרוס**, ואם נאמר דפרוס לא איקרי לחם א"כ לא צריך ללמוד זאת מתיבת "אחד", אלא יש ללמוד זאת מהא דבפסוק על חלת לחם חמץ כתוב והקריב ממנו אחד מכל קרבן, א"כ צריך לתת "לחם" ופרוס לא איקרא לחם, ומהא דצריך תיבת "אחד" ללמד שתרומת לחמי תודה צריך שלא יהי' פרוס, על כרחך דפרוס איקרי לחם, עיי"ש שמוכח שצריך דווקא שלם ולא פרוס.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומנם בל"ג: rabinoviz@gmail.com